

DIALEKTICKÉ ASPEKTY PROCESOV KULTÚRY

JIRINA PROVAZNIKOVÁ, Vysoká škola výtvarných umení, Bratislava

Budovanie rozvinutej socialistickej spoločnosti podnecuje filozofické zvládnutie všetkých sfér sociálnej skutočnosti. Realita, v ktorej žijeme, je mnohovýrobná, jednotlivé jej oblasti, triedy, orgány, inštitúcie, kolektívy a jednotlivci pri svojej špecifickosti na seba nadväzujú, podmieniajú sa a spolu-vytvárajú spoločenský systém. Materialistické chápanie dejín umožňuje odlišiť v tejto zložitosti materiálne a ideálne, určujúce a určované, subjektívne a objektívne, pričom zdôrazňuje ich vzájomnú spätosť a prelínanie pri neustálom vývine celku aj častí. Filozofické kategórie sú preto pre pochopenie spoločnosti nepostrádateľné.

Dôležitosť filozofie sa zreteľne prejavuje pri analýze problematiky kultúry. Filozofi si uvedomujú ťažkosti okolo tejto kategórie, čo odzrkadľuje aj ich neustály záujem o teoretický rozbor kultúry. Význam tohto problému sa znásobuje, keď sa zaoberáme vplyvom vedeckého poznania na prax kultúry. Vtedy je nevyhnutné dochádzať k stále adekvátnejšiemu postihnútiu problémov a vývinových trendov kultúry.

V súčasnosti vzniká pomerne obsiahle množstvo informácií o kultúrnych fenoménoch. Každá zo spoločenských vied, ktoré sa zaoberajú kultúrou, skúmajú kultúru z hľadiska svojho predmetu. Je preto samozrejmé, že pri štúdiu kultúr v národopise sa zdôrazňujú iné súvislosti fenoménov kultúry, než napr. v psychológii či sociológii. Oproti tomu teória kultúry vymedzuje ako svoj predmet skúmania súhrnné chápanie kultúry. Práve tieto odlišnosti musí filozofia zdôvodniť, rešpektovať a zovšeobecniť. Aké je teda miesto filozofie pri objasňovaní zložitosti kultúry? Filozofický prístup nemôže pozostávať z prostej sumarizácie objavov etnografie, sociológie, psychológie, estetiky a pod. Musí ísť o takú filozofickú generalizáciu, ktorá pri odlišení špecifických zákonitostí skúmaných vedami, by subsumovala zvláštne a všeobecné znaky kultúrnych fenoménov spolu s aspektmi ich determinovanosti a súvislosti do kontextov totality spoločnosti. Iba filozofia tak môže postihnúť kultúru a jej funkčnosť ako komplexu, a tým aj časti celku spoločenského systému. Komponenty kultúry skúmané vedeckými disciplínami sú materiálom pre filozofickú explikáciu, naopak, špeciálne vedy musia transponovať globálnosť filozofického rozboru kultúry do svojich teoretických záverov. Z jednoty a rozdielnosti teoretických prístupov sa môže konštituovať ďaleko fundovanejšie poznanie kultúry.

Vychádzame z toho, že je nevyhnutné rešpektovať existujúcu mnohoznačnosť kultúry, ktorá je podmienená množstvom jej neustále pribúdajúcich, neustále sa meniacich vonkajších prejavov. Kultúra nemá statický charakter, môžeme ju pochopiť iba ako neustály pohyb. Jej permanentnú procesualnosť však nemožno redukovať iba na spoločensko-historické napredovanie. Procesualnosť kultúry má viac dimenzií. Historická kontinuita, ktorú podmieňa systém spoločensko-ekonomických formácií, je determinantom základného ontologického významu.

Východisko filozofického prístupu je v abstrakcii najpodstatnejších znakov kultúry, ktoré nachádzame vo všetkých kultúrnych fenoménoch, vo všetkých krajinách, vo všetkých dobách.

Problematika kultúry je zviazaná so spoločnosťou. Teoretické objasnenie tohto vzťahu je kľúčom aj východiskom k pochopeniu kultúry. Teoretikovia buržoáznej kulturológie obchádzajú alebo podceňujú vyriešenie tejto relácie, čím dochádza k neadekvátnemu a skreslenému vysvetleniu kultúry. Ontologický status Marxovho filozofického chápania dejín má preto heuristický význam, je dôležitý pre svetonázorovú orientáciu a pre teoretickú a metodologickú explikáciu.

Kultúra už z hľadiska svojho historického vzniku a funkcií je podmienená spolaunažívaním ľudí, úzko sa s nimi utvára do tej miery, že splyva s ich existenciou. Jej zložitost' je v tom, že proces kultúry je viazaný na oblasti spoločnosti, na celý charakter spoločenského systému. Mohli by sme povedať, že vnútri celospoločenského pohybu, v rámci vývinu celej spoločensko-ekonomickej formácie sa uskutočňuje, aj modifikuje pohyb kultúry.

Kultúra však bezprostredne pôsobí na jednotlivca. V osobnom ovplyvnení človeka kultúrou dochádza k akejsi kontinuite individuálneho a spoločenského, čo môže byť, no aj nemusí byť ich symbióza.

V kultúre sa výtvary duševnej činnosti človeka viažu, spájajú i oddeľujú od výtvorov fyzickej práce, takže v kultúre sa syntetizujú materiálne a duchovné faktory činnosti človeka.

Tieto modalitty prejavov kultúry si musíme uvedomovať pri filozofickom skúmaní kultúry. Chápeme ich ako presumpcie, ktoré v teoretickom rozbere musia byť opäť postihnuté a dokázané.

Základ fenoménov a procesov kultúry označujeme ako podstatné určenie.

Podstatné určenie volíme ako filozofickú kategóriu, ktorá by zahrnovala všetky rozmanitosti, rozdiely a premeny kultúrnych javov, rôzneho obsahu a významu. Táto kategória vystihuje všeobecný a pritom určitý obsah, ktorý by vyjadroval základ polydimenzionálneho a univerzálneho charakteru kultúry, a tým by bol implicitne aj explicitne obsiahnutý v záveroch a výskumoch špeciálnych vied.¹

Podstatné určenie vyvodzujeme z genézy kultúry, z jej permanentnej nadväznosti medzi človekom pretvárajúcej prírody a formovaním ľudskej subjektivity. Všeobecným teoretickým substrátom týchto relácií je osvojenie si sveta človekom.²

K. Marx rozoberá tento špecifický vzťah človeka k svetu vo viacerých prácach. Zdôrazňuje jeho rôzne varianty, ktoré vychádzajú zo základnej predmetnej pretvárajúcej činnosti. „Človek si osvojuje svoju všestrannú podstatu všestranne, teda ako totálny človek... osvojovanie si ľudskej skutočnosti, jej postoj k predmetu je činným uplatnením ľudskej skutočnosti..." (2, s. 82). „Skutočné privlastňovanie sa zo začiatku neuskutočňuje v mentálnom, ale v čin-

¹ Problematikou podstatného určenia kultúry sme sa prehľadne zaoberali v príspevku *Filozofické riešenie podstatného určenia a javov kultúry* na teoretickej konferencii Katedry MLF FF UK 14.—15. 11. 1985. In: *Filozofia* 1987, č. 1.

² Na osvojovanie ako základ kultúry upozorňujú viacerí autori (1).

nom (aktívnom) reálnom vzťahu k týmto podmienkam — čo je skutočným stanovovaním týchto podmienok ako podmienok subjektívnej činnosti výrobcu“ (3, s. 440). „Tento celok, ako sa v hlavách javí myšlienkový celok, je produktom mysliacej hlavy, prisvojujúcej si svet jediným pre ňu možným spôsobom...“ (3, s. 55).

Osvojovanie môžeme charakterizovať ako privlastnenie si skutočnosti človekom, ako oboznámenie sa so skutočnosťou do tej miery, že človek si prisvojuje túto osvojenú časť skutočnosti tak, že sa s ňou stotožňuje.³ V osvojovaní sa graduje vzťah človeka k vonkajšiemu svetu, kulminuje vzťah subjektu a objektu (5). V týchto reláciách dochádza k objektivizácii subjektu a v pretvorení skutočnosti človekom k subjektivizácii objektu. Osvojovanie je základom historického napredovania človeka a kultúry jednak ako recepcia existujúcich kultúrnych fenoménov, no aj ako tvorba nových fenoménov na základe stále sa obnovujúcej ľudskej činnosti. Tento dôsledok osvojovania je veľmi významný pre pochopenie podstatného určenia kultúry.

Akt osvojovania si skutočnosti človekom implikuje osobný a spoločenský aspekt kultúry, prejavuje sa v ňom dialektika historického a aktuálneho.

Osvojovanie sa uskutočňuje jednotlivcom. U niektorých buržoázných filozofov, ako napr. u Freuda, je táto jedinečnosť tak absolutizovaná, že je zdôrazňovaná iba imanentná, svojbytná podmienenosť osvojovania.

Individuálne črty osvojovania nemôžeme poprieť, keď si však uvedomíme jeho nespočetnú variabilitu vo výrobnnej činnosti, v pracovnom procese, vo výchove a vzdelávaní, v tvorivej činnosti, v prisvojovaní si ľudských výtvorov, kritérií, noriem chovania i vo vzniku ľudských potrieb, objavíme jeho spoločensko-historickú kontinuitu a podmienenosť. Nie je preto postupom čisto subjektívnym, aj keď je subjektom uskutočňovaným.

„Dokonca aj vtedy, keď som činný vedecky atď. — činnosť, ktorú môžem zriedkakedy vykonávať v bezprostrednom spoľčenstve s inými — aj vtedy som činný spoločensky, lebo som činný ako človek. Ako spoločenský produkt je mi daný nielen materiál mojej činnosti — dokonca i reč, v ktorej je mysliteľ činný — ale aj moje vlastné súcno je spoločenskou činnosťou...“ (2, s. 80—81).

Historicky permanentný akt osvojovania je vždy aktom aktuálnym ako sebautváranie človeka prostredníctvom postupov, metódik, foriem, obsahov, ktoré sú intersubjektívne, spoločnosťou udržiavané, a tým spoločensky a historicky determinované.

V dejinách sa osvojovanie multiplikuje, stáva sa stále zložitejším a rozmanitejším. Jedinec môže reflektovať určité konkrétne-historické podoby iba ako člen spoločnosti. Osvojovanie má charakter živelný i vedomo metodicky prepracovaný, je spojený s procesom existenčne dôležitej činnosti, aj s rôznym stupňom tvorivého prístupu.

Osvojovanie je predpokladom univerzálneho charakteru kultúry. Prejavuje sa ako neustále sa opakujúci genetický impulz kultúrnych procesov v nesčísle-

³ Termín die Aneignung je u nás v češtine i v slovenčine prekladaný rôzne. Vplýva to aj z toho, že tento termín v nemčine znamená nielen privlastnenie, ale aj osvojenie [napr. osvojenie si cudzieho jazyka]. Z tohto hľadiska upozornila na tento termín D. Kuklinková (4).

nom množstve vonkajších prejavov, pričom zostáva všeobecným invariantným základom všetkých historicky konkrétnych foriem kultúry.

Výsledky a dôsledky osvojovania charakterizujeme ako javové formy kultúry. Pri ich vymedzení sa opierame o literatúru marxistickým autorov, vyvodzujeme závery aj z kritiky nedialektických teórií nemarxistických kultúrológov. Súčasne zovšeobecňujeme situáciu kultúry 20. stor. a skúsenosti z budovania socialistickej spoločnosti.

Proces ľudského osvojovania si sveta sa završuje v tvorbe kultúrneho artefaktu. Túto formu kultúry označujeme ako predmetnú, nemôžeme ju však oddeliť od človeka, na ktorého subjektívnosť vplýva, a tým ju premieňa v osobnosťnú formu kultúry. Vo svojom článku chceme diferencovať aj javovú formu spoločensko-organizačnú.

V histórii teoretického myslenia sa najskôr postihuje kultúra v tzv. enumerických definíciách ako sumácia človekom vytvorených predmetov. Nedostatkom tohto chápania kultúry je filozofická nihilácia vzťahu kultúry a spoločnosti, kultúry a človeka. Spoločnosť je chápaná ako výsledok kultúry, pričom toto ontologické východisko podmieňuje ďalší nedialektický postup skúmania.

Predmetná kultúra je súhrn výtvorov človeka, ktoré vznikli v postupe osvojovania si sveta. Jej genéza je v predmetnom pretváraní skutočnosti, a preto do nej patria všetky utilitárne výsledky práce, spolu s pracovnými nástrojmi, sumarizáciou skúseností, kolektívnych skúseností, systémom objektivizovaných poznatkov a umeleckými artefaktmi.

Do predmetnej kultúry však nemôžeme rátať iba laicky chápané predmety, fyzikálne ohraničeného, vecného charakteru, ale všetky sociálno-kultúrne faktory, ktoré sa stávajú predpokladom ďalšieho ľudského osvojovania si sveta. Sú to mnohotvárne komponenty procesov a výsledkov individuálnej tvorby, práve tak výsledky kolektívnej produkcie rodov, tried, skupín, národov. Do fenoménov predmetnej kultúry zahŕňame preto reč, písmo, znakové systémy, objektivizované normy chovania.

Výsledky osvojovania nadobúdajú kultúrnu potenciú začlenením do relácií medzi ľuďmi, čím sa stávajú súčasťou spoločnosti, a tým konštituuju univerzálny všadeprítomný charakter kultúry. Tento proces predmetnej kultúry charakterizujeme ako objektivizáciu a socializáciu kultúrnych fenoménov, kde dochádza k ich modifikácii v objektívnu sféru spoločnosti. Charakter a eliminácia fenoménov predmetnej kultúry je podriadená úrovni spoločensko-historickej praxe, do ktorej sa naspäť dostáva ako jej súčasť.

Na tejto úrovni sa zvyčajne objavuje problém klasifikácie kultúrneho a spoločenského, čo sa aj vyzdvihuje ako zásadné kritérium koncepcie kultúry.

Domnievame sa, že chápanie podstatného určenia a javových foriem kultúry prináša určité riešenie. Keď predmetnú kultúru chápeme ako javovú formu procesu osvojovania, zabraňujeme tým názoru, že ju možno chápať ako samostatne fungujúcu zložku spoločnosti, teda bez kontaktu s človekom. Jav a podstata sú tu spojené, čím sa dokazuje, že faktory kultúry sa stávajú živými iba v kontexte ľudského osvojovania.

Pre klasifikáciu fenoménov predmetnej kultúry je preto dominantná ich funkčnosť v spoločenskej interakcii ako činiteľov kultúrnej kontinuity a vo vnútri spoločenského systému ako prostriedku kultivácie a humanizácie človeka.

Osvojovanie sveta človekom môže nadobúdať rôzne javové formy, dokonca môže aj protirečiť tomuto osvojovaniu. Fenomény, ktoré vytvoril človek, môžu retardovať vývoj človeka, zabraňovať ďalšiemu osvojovaniu, môžu človeka ničiť. Predmetná kultúra nespojená so skutočnosťou ďalšieho osvojovania stráca svoju funkčnosť, svoje podstatné určenie, a tým dostáva podobu protikultúrnych reálií.

Fenomény predmetnej kultúry prenášajú kultúrnu kontinuitu v rôznej intenzite, čo zapríčiňuje neohraničenosť kultúry v rámci spoločnosti. Túto disparitu môžeme odlišiť v jej konkrétno-historických podobách.

Tradične môžeme predmetnú kultúru deliť na matériálnu a duchovnú, alebo aj na vecnú a nevecnú. Za určujúci symptóm však považujeme jej objektívny charakter, takže ju môžeme označiť ako objektívnu formu kultúry.

Dynamika historického procesu kultúry je stimulovaná permanentným ľudským osvojovaním si sveta, ktorého časťou je aktuálne, každodenné osvojovanie si ľudskej skutočnosti jednotlivcom. Spoločenský proces kultúrneho diania nevyhnutne obsahuje kultúrnu asimiláciu ako ďalšiu javovú formu kultúry.

Kategória osobnostnej kultúry sa v marxisticko-leninskej teórii bežne používa. Zložitosť osobnostnej kultúry je v tom, že je súčasťou totality individua, takže pri jej skúmaní sme si vedomí dialektického rozdielu teoretickej analýzy a reálnej nedeliteľnej celistvosti človeka.

Osobnostná kultúra vzniká ako interiorizácia predmetnej kultúry, ktorú si človek osvojil do tej miery, že sa s ňou stotožnil. Ďalej je to osvojenie, ktoré je transformované prostredníctvom práce do individuálneho činu ako osobná skúsenosť, zručnosť, nadobudnutá suma poznatkov či prijaté formy chovania. Osobnostná kultúra má osobité črty u každého jednotlivca, je však podmienená absorbovaním konkrétneho spoločensko-kultúrneho prostredia.

V historickom procese má osobnostná kultúra svoje fylogenetické podoby, ako všeobecné a špecifické symptómy kultúrnej úrovne ľudí v konkrétno-historickej situácii.

Proces osobnostnej kultúry je však i ontogenetický, u každého jednotlivca individuálny, osobný, všeobecný aj zvláštny a preto unikátny.

Individuálny proces osvojovania si skutočnosti ako formatívna stránka napredovania jednotlivca korešponduje so spoločensko-historickou tendenciou osvojovania. Determinanta fylogenézy a ontogenézy osobnostnej kultúry je však zložitá. Odhaluje ju Marx, keď v *Grundrissoch* píše:

„Čím ďalej sa vraciame späť do dejín, tým väčšími sa nám individuum, a teda aj vyrábajúce individuum javí ako nesamostatné, prináležiace nejakému väčšiemu celku: sprvoti ešte celkom prirodzene rodine a rodine rozvinutej v kmeň; neskôr prináleží pospolitosti vznikajúcej v jej rôznych formách na základe protikladnosti a splývania kmeňov. Až v 18. storočí, v „občianskej spoločnosti“, sa rozmanité formy spoločenských súvislostí javia jednotlivcovi len ako prostriedok jeho súkromných zámerov, ako vonkajšia nevyhnutnosť. Avšak epocha, plodiaca toto stanovisko, stanovisko jednotlivca, je práve epocha doteraz najrozvinutejších spoločenských (a z toho hľadiska všeobecných vzťahov)“ (3, s. 39).

Osvojovanie si sveta človekom je preto podstatným určením kultúry, nie však človeka ako takého. Vidíme, že čím jednoduchšia je spoločnosť a vzťahy medzi ľuďmi, tým nediferencovanejšia, a preto unifikovaná, je osobnostná

kultúra. Čím zložitejšie sú spoločenské vzťahy, tým rozmanitejšia a parciálnejšia je osobnostná kultúra vzhľadom na komplex kultúrnych artefaktov. Paradox je v tom, že napriek vyššej úrovni osobnostnej kultúry človek si v procese dejín osvojuje iba časť kultúrneho bohatstva spoločnosti, pretože toto bohatstvo je stále obsiahlejšie.

Úroveň osobnostnej kultúry vyvoláva ďalšie dialektické konzekvencie. Človek naspäť poznáva už vytvorené kultúrne artefakty, eliminuje ich a používa, dáva im diskretný zmysel a vytvára aj nové. Proces osobnostnej kultúry vrcholí v tvorivej iniciatíve individua.

Otázka tvorby, akéhosi „prekračovania“ daného stavu kultúry, je ďalšou otázkou rozboru procesu kultúry [6, s. 85—86]. V súčasnosti nastoľuje predovšetkým otázku odhalenia predpokladov tvorivosti, respektíve v procese formovania osobnostnej kultúry potrebu skúmať ich prechod od možnosti v skutočnosť. Tento problém sa dotýka aj úloh stanovených na zjazdoch KSSZ a KSČ [7, s. 177; 8, s. 35].

Explicáciu osobnostnej kultúry nemožno obsiahnuť v tomto článku, napokon provokuje také problémy, ako sú napr. jej všeobecné a špecifické črty, jej implicitný či explicitný charakter, predpoklady jej progresu či príčiny jej stagnácie a pod.

Človek sa nestáva kultúrnym tvorom tým, že žije uprostred predmetov kultúry, ale tým, že žije medzi ľuďmi. Jedinec sa dostáva k pochopeniu obsahu, formy a významu fenoménov kultúry cez intersubjektívne vzťahy. Človek formuje znaky svojej osobnostnej kultúry cez determinanty svojej podstaty. Diferencujeme preto ďalší proces kultúry, ktorý vyúsťuje v javovú formu spoločensko-organizačnú. Predstavuje nám syntézu spoločenského osvojovania a osvojovania, ktoré je rozdielne od individuálneho [9, s. 405].

Túto spoločensko-organizačnú formu odlišujeme od osobnostnej, pretože má voči nej objektívny charakter a predstavuje historicky určitú globálnu úroveň kultúry. Kompletizujú sa v nej uchovávané postupy osvojovania, ich metodiky a metodológie, no aj spôsoby kumulácie, odovzdávania a sprostredkovania výsledkov osvojovania. Spoločensko-organizačná forma kultúry je článkom medzi predmetnou a osobnostnou formou. V dejinách nadobúda spoločnosťou vytvorené a pretvárané organizačné podoby.

Nemôžeme ju stotožňovať s predmetnou kultúrou, pretože má inštitucionálny charakter, spojený so štátnym aparátom, a má preto aj svoj vlastný vývoj a funkčnosť. Pomocou týchto organizácií, inštitúcií, ustanovizní je predmetná kultúra udržiavaná, odovzdávaná, a zároveň je regulovaná jej recepcia.

Tieto spoločensko-kultúrne organizácie nadobúdajú v histórii ľudstva rôzne konkrétne štruktúry a majú rôzny význam. Ich zárodky vznikajú v rodovej spoločnosti, keď splývajú ešte s rodom. Pri vzniku triednej spoločnosti sú determinované charakterom politickej organizácie, môžu mať mocenský, no aj protimocenský obsah.

Historické rozširovanie spoločensko-organizačnej formy je podmienené deľbou práce, rozvojom výroby, štrukturalizáciou spoločnosti, zmenami politického zriadenia, množstvom kultúrnych fenoménov i zvyšujúcou sa kultúrnou úrovňou ľudí.

Osvojovanie nadobúda stále zložitejšie postupy, ktoré nie sú človeku vrodené. Spolužitie ľudí závisí od explanácie a recepcie znakových systémov,

činnosť ľudí od hotových informačných zdrojov, napokon aj od ich dostupnosti a eliminácie.

Tento proces obsahuje kontinuitu kultúrnych inštitúcií, na druhej strane aj ich zánik a premenu. Jeho dynamika je viazaná na spoločenské zriadenie, na charakter tried i triedny boj.

Touto formou kultúry sa zaoberal V. I. Lenin vo svojej koncepcii socialistickej kultúry. V období budovania socialistického štátu nachádzame v konkrétnych politických opatreniach i v teoretických bojoch rozpracovaný význam tejto formy.

„Teraz sa mení ťažisko našej činnosti tak, že sa presúva na pokojnú, kultúrnu prácu'. Skoro by som povedal, že sa pre nás ťažisko prenáša na osvetovú prácu, keby tu neboli medzinárodné vzťahy, keby sme nemuseli bojovať o svoje postavenie v medzinárodnom rámci. Keď to však necháme stranou a obmedzíme sa na vnútorné hospodárske vzťahy, skutočne je u nás teraz ťažisko práce v šírení kultúry“ (10, s. 609).

V našej súčasnosti dochádza k multiplikácii tejto formy kultúry, najmä v masovo-komunikačných prostriedkoch. Bez rešpektovania tejto formy kultúry nemôžeme napr. vysvetliť masovú kultúru v kapitalistických štátoch, kde môžeme nájsť symptómy protikladnosti javu a podstaty.

Všetky javové formy kultúry — osobnostná, predmetná a spoločensko-organizačná sa transformujú do celku procesu kultúry. Ich vzťah je komplementárny, navzájom sa dopĺňujú, ovplyvňujú a závisia od seba, preto žiadna z nich nemôže existovať sama osebe.

Formy kultúry nadobúdajú historické podoby prostredníctvom ľudí, ktorí ich spoluvytvárajú, spoluurčujú, a tým ich kodifikujú ako historický pohyb kultúry v spoločnosti, jeho výsledky i ďalšie potencie.

Aký je tento globálny proces kultúry? Na jednej strane komplementarita foriem kultúry zapríčiňuje, že v spoločenskom systéme sa formuje relatívne stabilný kultúrny fond. Cirkulácia foriem kultúry tvorí konšteláciu činností, myslenia, znakového systému, noriem chovania aj konzumpcie určitého druhu spotrebných predmetov. Základ kultúrnych konštánt, ktoré pri podrobnom teoretickom rozbere môžeme označiť ako typy kultúry, je v historicky konkrétnom spôsobe výroby, v celom spoločenskom bytí. Ich základná periodizácia je podľa spoločensko-ekonomickej formácie.

Osvojovanie si sveta človekom nie je okamžité, je to dlhodobý proces asimilácie, takže globálny pohyb kultúry má podobu neustálej reprodukcie. Nemôžeme však hovoriť o involučnom pohybe, pretože vnútri tohto procesu akcelerujú protiklady medzi opakovanou recepciou a novátorskou tvorbou. Globálny proces kultúry má preto protikladný charakter.

Na druhej strane z globálneho procesu kultúry rezultujú ďalšie otázky, napr. profilácia určitých kultúrnych fenoménov v konkrétnej spoločensko-historickej situácii, vzťah kontinuity a diskontinuity kultúrnych typov, funkčnosť kultúry v celom spoločenskom systéme a pod.

Problematika kultúry je natoľko zložitá, že našu štúdiu chápeme ako príspevok do riešenia jej teoretického rozboru.

LITERATÚRA

1. Kultúra — lidský svět člověka. Praha 1983.
2. MARX, K. — ENGELS, F.: Vybrané spisy 1. Bratislava 1977.
3. MARX, K.: Základy kritiky politickej ekonómie. Rukopisy „Grundrisse“ I., Bratislava 1974.
4. KUKLINKOVÁ, D.: Pojem osvojenia a marxistická estetika. In: Otázky marxistickej filozofie, 1965, č. 5.
5. NOVÁK, L.: Kategórie osvojenia v Marxovej filozofii. In: Filozofia 1975, č. 2.
6. Problemy filozofii kultury. Moskva 1984.
7. XXVII. zjazd KSSZ. Bratislava 1986.
8. XVII. zjazd KSČ. Bratislava 1986.
9. HROMÁDKA, M.: K některým problémům vymezení kulturní revoluce. In: Sociologický časopis, 1982, č. 4.
10. LENIN, V. I.: Vybrané spisy. Sv. 5. Bratislava 1973.